

# Suçlar ve Cezalar Hakkında

Cesare Beccaria, Çev. Sami Selçuk, Ankara, İmge Yayınları, 2016

## Yazar Hakkında

Cesare Beccaria<sup>1</sup> 18. Yüzyılda yaşamış ekonomist, hukukçu ve filozof bir kişiliktir. “Academia of Fists” isimli Cizvit<sup>2</sup> okulundan mezundur. Yaşadığı yüzyılda neredeyse her suç için idam cezasının verilmesi, işkencenin yayılması gibi sebeplerden dolayı **Suç ve Cezalar Hakkında** isimli kitabını ( orijinal başlığı “dei delitti e delle Pene) 12 Nisan 1764’te yayımlamıştır. Çeşitli üniversiteden farklı dereceleri ve üç doktorası vardır. Eserin temel gayesi ceza hukukunun akıl ve hukuk sınırları içerisinde çekilmesidir.<sup>3</sup> Dönemi için bir başyapıt olan bu eser suç ve ceza hukukuna dair modern yaklaşımların kökeni sayılabilir.<sup>4</sup>

## Kitap Hakkında

İtalyan bir ceza hukuk usulü kitabının İslam ilahiyatı açısından neden incelenmeye değer görüldüğü merak edilebilir. Bunun öncelikli sebebi, müellifin konuyu tamamen akıl ve doğal hukuk çerçevesinde ele almasıdır. Bu manada kitabı incelediğinde, bir İslam hukukçusunun İslam hukuk felsefesine zıt düşen herhangi bir hüküm ya da akıl yürütmeye karşılaşması çok zordur.

İslam hukuk felsefesinde suç ve cezaların mahiyetine dair tek başına bir esere rastlayamadık. Bu hususta bazı makalelerin telif edildiğini, bu makalelerde de fıkıh usulü olarak tabir ettiğimiz kitapların ilgili bölümlerine atıf yapıldığını gördük. Yakın zamanda bir sempozyumun yapıldığını internet araştırmamız-

da fark ettik fakat ilgili sitenin erişilemez hale gelmesi konuya münhasır tebliğlere erişimimizi engelledi.

Beccaria'nın eseri, kendisinin bölüm olarak adlandırdığı 49 küçük makaleden oluşmaktadır. Eserde yasalar, suçlar ve cezalar ile alakalı belli başlı meseleler değerlendirilmektedir. Eser içerik ve üslup olarak klasik olarak nitelenebilir. Yazarın değerlendirmeleri her devirde görülmesi muhtemel sorunları, her devirde yaşayabilecek insanın ve toplumun fitri özelliklerine dayanmaktadır. Bu açıdan zamanının ötesinde bir kıymete sahip olduğunu düşünmekteyiz.

### **Yasanın Kaynağı**

Yazar, cezanın kökeni olarak hukukçuyu değil hükümdarı referans almaktadır. Beccaria, hükümdarın egemenliğinin kaynağını tanrı değil, ulusun fertlerinden her birinin güzel yaşaması için özgürlüklerinden feragat ettiği küçük parçaların toplamı olarak görür. Yasama, yasa çıkarma yetkisi de toplum adına ona devredilmiştir.<sup>5</sup> Yazara göre hukukçuların yasa çıkarması, toplumun egemenliğinin hukukçular tarafından haksız gaspıdır. Toplumun bireyleri kendilerini korumak için hükümdara yetki vermiş, bu uğurda kendi mutluluk ve özgürlük hislerinden ödün vermiştir. Hükümdardan başka herhangi bir şahıs ya da kurumun bu hakkı kullanması haksızdır. Vaz olunmuş yasaları yorumlama yetkisi de hukukçuya bırakılmamalıdır.

İslam hukukunda ise kıyas-ı fukaha, edille-i şeriyeden sayılmış; hukukçulara hukuk uygulayıcısı olmak kadar yasa üretme ve yasayı yorumlama hakkı da tanınmıştır. Hatta o kadar ki, yasaları yorumlama hakkı hukukçulara hasredilmiştir. Hükümdarlar ise bu kuralların uygulayıcısı olarak görülmüştür.

Teoride böyle olsa da fiilen Beccaria'nın ilkesi geçerli olmuştur. Hukukçular, siyasi otoriteye aykırı bir fetvaya nadiren cesaret edebilmişlerdir. Tarih boyunca İslam devleti olarak adlandırılan siyasi teşekküllerin işleyişi bu durumu doğrulamaktadır. Bu durum Allah'ın iradesine ters düşmekte midir sorusu ise ayrı bir çalışmanın konusu olmalıdır.

### **Yasanın Mahiyeti**

Beccaria, hukuk yasalarının ve özellikle de ceza yasalarının herkesçe anlaşılabilir ve toplumun bütün fertleri tarafından algılanabilir olmasını öngörmektedir. Kuran-ı Kerim'in kendisini "Mübîn", **apaçık** olduğunu ifade ederken, ceza ahkâmına dair ayetlerin de bu kapsamda herkesçe anlaşılabilir bir formda olduğunu dile getirmemiz mümkündür.

Ceza hukuku ile ilgili Beccaria'nın dikkat çekici bir tespiti ise borçlar hukukundaki kaidenin aksine “**yasanın maksadının değil lafzının itibara alınması**”dır. Dolayısıyla yargıç ceza davalarında açık ve kesin bir biçimde ifade edilmeyen bir suçu kendi yorumunu esas alarak yasayı genişletemeyeceğini bildirmektedir. İslam hukuku açısından da bu ilkenin işlevsel olduğunu ifade edebiliriz. Hakim konumundaki kişi kendi yorumuna dayanarak masumu suçlu ilan edemez. *Beraeti zimmet esastır* ilkesi bu kaideyle de örtüşmektedir.

### **Suç-Ceza Oranı**

İslam hukuku açısından üzerinde durulması gereken meselelerden biri de suç ve cezalar arasındaki denkliliktir. Beccaria da bu hususta suç ve cezanın denk olması gerektiğini düşünmektedir. Yazarın orijinal olarak nitelenebilecek bir tespiti ise hafif suçlara ağır cezalar vermenin ağır suçları teşvik edeceğiştir.

Beccaria'nın bu tespiti, 20. Yüzyıl başlarında Pavlov'un ifade ettiği klasik koşullanma teorisiyle açıklanabilir. Canlıların eş uyaranlarla farklı hareketleri eşleştirme yeteneği, toplum için de aynı cezalarla farklı suçları denk görmesine yol açabilir. Örneğin, ekmek çalmak ile banka soymak eş hapis süreleri ile cezalandırılırsa bu durumda toplumda banka soyuma isteği artacaktır. Çünkü bir ihtiyaç olan ekmeği izinsiz almak ile banka soymak aynı uyarıcıyla eşleştirilecek; toplum banka soymayı ekmek çalmak kadar haklı ve masum bir eylem olarak görecektir.

### **Ceza Sebebi Olarak Kasıt Ve Eylem**

Beccaria, suçun cezalandırılması için onun işlenmesinin gerektiğini, suça yönelmiş iradeyi cezalandırmanın bir nevi yasayı yorumlama olacağını savunmaktadır.<sup>6</sup> Günün şartlarında makul ve mantıklı görünen bu ilke, günümüz hukuku ve durumu dikkate alındığında istisnalar olabileceği ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir nükleer bombayı patlatmak üzere olan bir şahsı ya da çete tespit edildiğinde bu kişileri serbest bırakmak hukuk düzeninin bir nevi “Bugün yakalandınız bir dahaki sefere daha dikkatli olun bize yakalanmadan patlatın” demesidir. Sanallaşan dünya, gelişen teknoloji, kişilerin anlık eylemleriyle kamuya büyük zarar verebilecek suçlara imkân vermektedir. Bu nedenle bir suça hazırlandığı açık ve net olarak anlaşılan bir kişi ya da çetenin toplumu kendi şerlerinden koruyacak tedbirlere uğratılması kamu salahiyeti açısından elzemdir.

### **Cezanın Çabukluęu**

Geciken adalet, adalet değildir ilkesi tarih boyunca toplumların onayladığı bir ilkedir. Bu ilke de insan fıtratının bir yansımasıdır. Psikoloji bilimi, insan davranışlarının tekrarlanması için pekiştirme kullanımının etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Ödül olumlu pekiştirme, ceza da olumsuz pekiştirme. Bu pekiştirme davranış ile ne kadar çabuk ve etkin koşullandırılırsa davranışa olumlu ve olumsuz etkileri de o denli tesirli olacaktır. Anında ödüllendirilen bir davranış daha çabuk pekişirken, anında cezalandırılan bir davranışta tekrarlanma ihtimali düşmektedir. Bu ilke kamunun güvenini korumakta cezanın olabildiğince çabuk verilmesi ve yargılamanın çabuk bitmesi şeklinde yansıtılmaktadır. Suçun ardından yeterince çabuk verilmeyen ceza, mağdurun kin beslemesine, failin de aynı fiili ikinci kez yapmaya isteklenmesine neden olmaktadır. Beccaria da bu konuda ceza yargılamanın, suçun kesinleşmesi ve kanıtların yeterince değerlendirilebileceği bir müddette olmasını savunmaktadır.<sup>7</sup>

### **Cezanın Etkisi**

Cezanın toplumun bütününe ve suçluya karşı tesiri olması için vazgeçilmez şartı olarak Beccaria, cezanın kaçınılmaz oluşunu zikreder. Suçun cezası ne kadar ağır olursa olsun, fail yakalanmayacağını ya da yakalansa dahi cezadan bir şekilde sıyrılacağını düşünebiliyorsa o toplumda ceza yasasının ve adalet kurumunun işlevi yok demektir.

### **Suçun Önlenmesi**

Hukuk sistemlerinde cezaların amacı suçluya acı çektirmek değil, suçun tekrarlanmasına engel olmak ve suçluyu ıslah etmektir. Suçluyu korkutma ikincil araçtır. Beccaria'nın bu konuda tavsiyesi, suç olarak nitelenen fiillerin asgariye indirilmesi, yasaların açık olmaları, toplumun bütün kesiminin yasalara saygı duyması ve benimsemesidir ki kanaatimizce bu tavsiye pek yerinde fakat eksiktir. Suçu önlemenin öncelikli yolu yasalardan değil, suçu doğuran temel sebep olan toplumsal eşitsizlikleri önlemekten geçmektedir. İslam hukuku, Kuran'ın ceza hükümleri bunun örneklikleriyle doludur. Hırsızlığın yasaklandığı sistemde, toplumun zayıf ve muhtaçları koruması gerektiği emredilmiş; fakirlere dağıtılmak üzere toplanan vergiden (zekat) kaçınmak inkar olarak nitelenmiştir. Zina suç sayıldığı için evlilik tavsiye edilmiş ve olabildiğince kolaylaştırılmıştır. Haram yiyecekler sınırlandırılmış, hakkında haram kaydı bulunmayan bütün temiz yiyeceklerin helal olduğu hükme bağlanmıştır.

Bu esere dair itiraf etmemiz gereken en göze çarpıcı özellik, yazarının kendini ve zamanını aşan bir erdem ve hakkaniyet duygusuyla eseri kaleme almış olmasıdır. Yazar kısmında Cesare Beccaria yerine, Serahsi, Ebu Hanife ya da şafi'î yazılıysa muhtemelen kimse bu eserin 18. Yüzyılda yaşamış bir Hristiyan tarafından kaleme alındığını kanaatimizce anlamazdı.

Eserin önsözündeki şu paragrafı inceleyelim.

*İnsanların benimsedikleri düzenleyici nitelikteki ahlaka ve siyasete ilişkin ilkeler ve kurallar üç kaynaktan doğarlar. Bunlar, tanrısal esin ve buyruk, doğa yasası ve insanlar arasında yapılan toplumsal sözleşmelerdir.*

Bu paragrafı şöyle de anlayabiliriz. *Abkâmın kaynağı üçtür. Bunlar, tanrısal esin (ilham-vahiy) ve buyruk, doğa yasası (fitrat) ve insanlar arasında yapılan toplumsal sözleşmelerdir (örf). İslam hukuku açısından da bu kaynakların her biri muteberdir.*

Şu paragraf yazarın üslubunu göstermesi açısından dikkate şayandır.

*.. tek bir suçsuz insanın duyduğu sevinçle gözlerinden taşan yaşları ve ağzından yapılan hayır duaları bile, insanların hor görmeleri karşısında beni avutmaya yetecektir.*

Kitabın son cümlesini de eseri özetleyici olması hasebiyle buraya alıntılanmakta fayda görüyoruz.

*Bir cezanın birden çok kişi tarafından bir yurttaşına karşı uygulanan kaba bir güç, şiddet olmaması ve sayılmaması için, her şeyden önce kesinlikle herkese açık, çabuk, kaçınılmaz, belli koşullarda olabilir yaptırımların en ılımlısı ve en azı, suçların ağırlığıyla orantılı ve yasalar tarafından belirlenmiş bulunması zorunludur.<sup>8</sup>*

Ahmet BAYRAKTAR

#### Notlar

- <sup>1</sup> John Hostettler, The Genius Of “On Crimes And Punishments”, Hampshire, UK: Waterside Press, 2011.
- <sup>2</sup> Cizvit, İsevî manasında 16. yy'da Ignatius Loyola tarafından kurulmuş bir Hristiyan tarikatıdır. Hakkında ayrıntılı bilgi *islamansiklopedisi.info* adresinden Cizvit maddesi aratılarak temin edilebilir.
- <sup>3</sup> Bkz. Hostettler, s. x
- <sup>4</sup> Hayatı ve dönemi ile ilgili ayrıntılı bilgi <https://goo.gl/ypeJwP> adresinden elde edilebilir.
- <sup>5</sup> Beccaria, s. 25
- <sup>6</sup> Beccaria, s. 51
- <sup>7</sup> Beccaria, s. 101
- <sup>8</sup> Beccaria, s. 222